

Захист мов та право на користування рідною мовою: у чому відмінність?

Захист мов не є тотожним захисту права національних меншин на рідну мову. Наявні випадки, коли особи, які належать до окремих національних меншин, послуговуються кількома мовами. Наприклад, особи, які належать до грецької національної меншини в Україні, використовують урумську та румейську мови, які перебувають під загрозою зникнення, а також новогрецьку мову. Натомість особи, які належать до різних національних меншин, можуть використовувати одну мову.

Правове забезпечення захисту мов спрямоване на захист мов як культурного надбання та не створюють колективних прав для носіїв цих мов (мовних меншин).

Правові відносини у сфері функціонування мов в Україні регулюються Конституцією України, міжнародними договорами, згоду на обов'язковість яких надано Верховною Радою України, та з урахуванням рекомендацій Верховного Комісара ОБСЄ щодо національних меншин, Законами України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», а також спеціальними законами (які регулюють окремі сфери суспільних відносин, наприклад, Законом України «Про освіту»).

Європейська хартія регіональних мов та мов меншин (Хартія) є основним міжнародним договором у сфері захисту та збереження мов, який ратифікувала Україна.

Відповідно до пункту 10 Пояснювальної доповіді до Хартії, «як пояснено у преамбулі, основоположною ціллю Хартії є культурна ціль. Хартія розроблена для захисту і підтримки регіональних чи міноритарних мов як складових культурного спадку Європи, що перебувають під загрозою». У пункті 11 Пояснювальної доповіді вказано, що «Хартія покликана захищати та сприяти регіональним чи міноритарним мовам, а не мовним меншинам. Саме з цієї причини наголос поставлено на культурному вимірі та використанню регіональної чи міноритарної мови в усіх сферах життя її носіїв. Хартія не встановлює жодних індивідуальних або колективних прав носіям регіональної чи міноритарної мови». Згідно з пунктом 17 «концепт мови... не спирається на політико-соціальне чи етнічне визначення, що представляло б мову як інструмент окремої соціальної чи етнічної групи.

Відповідно Хартія має можливість уникнути визначення концепту мовних меншин, оскільки її мета полягає не в стимулюванні прав етнічних чи/та культурних міноритарних груп, а в захисті та стимулюванні регіональних чи міноритарних мов як таких».

Окрім того, у Пояснювальній доповіді до Хартії зазначено, що «регіональні» та «міноритарні» є прикметниками. Хартія надає широку дискрецію державам у визначенні мов, які підпадають під її захист. У пункті 18 Пояснювальної доповіді відзначено, що «обидва прикметника «регіональні» та «міноритарні» не є юридичними дефініціями та в кожному конкретному випадку *прив'язані до ситуації в конкретній державі*».